

TRES PROPOSTAS TERMINOLÓXICAS PARA O LÉXICO XURÍDICO-ADMINISTRATIVO A PARTIR DE FONTES MEDIEVAIS

ANA ISABEL BOULLÓN AGRELO

FERNANDO R. TATO PLAZA

Universidade de Vigo / Universidade da Coruña

1. Introducción

O establecemento do corpus terminolóxico dunha lingua segue normalmente un proceso progresivo acorde coa evolución das distintas disciplinas. Sen embargo, o galego, truncado este proceso por causa da minorización a que se ve sometido, vese na necesidade de estruturar ou reestruturar determinados dominios terminolóxicos ó acceder a ámbitos que lle son novos ou recuperar outros que estaban perdidos desde a época medieval.

Non existe hoxe por hoxe en Galicia ningún organismo que planifique de maneira sistemática as propostas terminolóxicas. As únicas actividades levadas a cabo neste sentido realízanas as persoas que forman parte dos gabinetes lingüísticos de diversos órganos, como o Parlamento, o Servizo de Tradución da Consellería da Presidencia, o Rectorado da Universidade de Santiago, a Radio-Televisión Galega e maila Sección de Linguaxe Administrativa do Instituto da Lingua Galega. O elo de unión de todos eles é o ILG, onde se realizan reunións periódicas que permiten a uniformización das escollas léxicas que se van facendo e a programación de traballos conxuntos. Existe tamén unha asociación privada, a *Asociación de Funcionarios para a Normalización Lingüística de Galicia* que, entre outras actividades, edita dúas revistas, *Lingua e Administración* e a *Revista de Administración Galega*, e organiza periodicamente *Xornadas de Lingua e Administración*.

Froito deste labor son os distintos vocabularios terminolóxicos que nos últimos anos se foron editando, e as propostas terminolóxicas concretas que ven a luz fundamentalmente ben na dita revista *Lingua e Administración*, ou ben na práctica cotián dos distintos departamentos de normalización ou tradución, que as fan circular nas publicacións oficiais (no *Diario Oficial de Galicia* ou no *Boletín do Parlamento de Galicia*, por exemplo) e mais nos medios de comunicación (Televisión e Radio Auto-

nómicas). Sen embargo, hai aínda moi poucos traballos de carácter teórico; poderíase citar, amais das distintas seccións de *Lingua e Administración* (A linguaxe administrativa, Terminoloxía, etc.), o artigo "A documentación dialectal no establecemento dunha lingua administrativa", de Antón Santamarina, publicado na *Revista de Administración Galega* (nº 1).

Dentro desta liña de renovación léxica unha das fontes máis importantes coas que contamos é a lingua medieval. O interese que de por si ten o estudio das fontes medievais non literarias para o coñecemento da realidade lingüística da época vese acrecentado no caso da lingua galega polo feito de se estar a restablece-lo uso oficial do idioma. O uso instrumental do galego para a regulación da vida xurídico-administrativa tivo o seu pleno desenvolvemento nos séculos XIII, XIV, XV e XVI, momento a partir do cal se viu definitivamente truncado pola invasión do castelán nos usos oficiais. A pesar de que non chegou ós nosos días ningún código xurídico íntegro en lingua galega non por iso son escasos os exemplos documentais cos que contamos para o estudio do léxico neste rexistro lingüístico. É a partir deses testemuños de onde se recuperan formas como *titor* e *titoría*¹ (para o cast. *tutor* e *tutoría*), *testamenteiro* (para o cast. *albacea*), *allear* e *alleamento*² (para o castelán *enajenar* e *enajenamiento*), e *concello*³, forma xa consolidada popularmente que substituíu o castelán *ayuntamiento* ou as formas vulgarizantes *untamento*, *auntamento*.

Imos ver de aquí en diante varias propostas terminolóxicas que parten da existencia de determinadas formas na lingua medieval que poden axustarse ós conceptos correspondentes na realidade administrativa moderna, e que de se recuperaren, axudarían a evita-la perpetuación innecesaria de determinadas formas castelás no ámbito terminolóxico que nos ocupa.

2. Cast. *dieta*; gal. *axuda de custa*

Poñamos algún exemplo da adopción dun préstamo interno (ou recuperación dunha palabra perdida, se se quere). A palabra *dieta* ten, en castelán, as acepcións "réxime de comidas" (herdeira directa da palabra latina da que procede, *diaeta*, 'xénero de vida'); e tamén "assemblea polí-

¹ Véxanse os artigos de H. Monteagudo: "Titor, forma galega medieval para o galego moderno", e mailo de J.E. López Pereira: "¿Por qué titor?", en *Verba*, 13, 1986, pp. 317-324 e 313-316.

² Véxase o artigo do mesmo título de F.R. Tato e H. Monteagudo en *Lingua e Administración*, 6, 1985, pp. 10-11.

³ Véxase A. Santamarina: "¿Concello, axuntamento, municipio...? *Lingua e Administración*, 1, 1984, p. 6.

tica de certos países europeos", de orixe máis discutida⁴; estas dúas acepcións son compartidas pola maioría das outras linguas romances: port. *dieta*, cat. *dieta*, fr. *diète*, it. *dieta*. Sen embargo, non ocorre así coa outra acepción de uso corrente que este termo ten en castelán:

"Retribución de los funcionarios por ciertos servicios desempeñados fuera de su residencia, que se paga por cada día de actuación"⁵,

xa que en ningún outro idioma (salvo no catalán, segundo o dicionario de Pompeu Fabra) esta palabra presenta esta acepción. Para Corominas "el influjo de DÍA hizo que se tomara por 'salario o retribución de un día asignado a varios profesionales y miembros de asambleas". Parece claro, pois, que de adoptarmos en galego este sentido sería un castellanismo semántico. ¿Que solución lle dan as outras linguas? En todas elas as equivalencias son distintas: *indemnité de déplacement* en francés ou *trasferta* en italiano. En portugués a expresión utilizada é *ajuda de custo* ou *ajuda-de-custa*, que non só aparece nos grandes repertorios lexicográficos⁶, senón tamén en modernos dicionarios terminolóxicos: "pagamento extra-salarial, em dinheiro, feito ao empregado, para ajudá-lo a atender a despesas extraordinárias"⁷, co que se demostra que segue sendo unha fórmula viva dentro do rexistro xurídico-administrativo deste idioma.

Á hora de comprobarmos se esta palabra pertence tamén a nosa tradición medieval, topámonos co problema de que se trata dun termo moi específico, propio da lingua xurídica ou administrativa, que non soe estar presente na lingua poética nin na prosa literaria, niveis ós que pertencen a maior parte dos nosos glosarios medievais. Son moi poucos aínda os que están baseados en textos administrativos, realizados cunha lingua menos elaborada por non teren pretensións estéticas, pero máis adecuada á realidade cotiá. Tal é o *Glosario das Actas do Concello de Santiago (1416-1522)*⁸. Nel encontrámonos-la mesma fórmula con ese sentido:

"que desem et pagasen ende ao dito Meestre Fernando, çento e çinquenta moravedis, /.../ et que era sua voontade de lle mandar dar para *ajuda de custa* que el fezera en estar regidentemente en esta dita çidade despois que lle fora dito de parte do dito conçello que morase et estevese enna dita çidade".

⁴ Segundo Corominas, pode tratarse dunha tradución do alemán *tag* ó baixo lat. *diaeta*, sentido falsamente como derivado de *dies*.

⁵ María Moliner: *Diccionario de uso del español*, 2 vols., Gredos, Madrid, 1983, s.v.

⁶ A. de Moraes Silva: *Grande Dicionário da Língua Portuguesa*, Confluência, Lisboa, 12 vols., 1949-59¹⁰, s.v.

⁷ M. Chaves de Melo, *Dicionário jurídico português-inglês, inglês-português*, Crescente, Rio de Janeiro, 1985. Tamén se rexistra no *Dicionário bancário português-inglês* de A. Correia da Cunha, Publicações Europa-América, Lisboa, 1984.

⁸ Memoria de licenciatura realizada na Universidade de Santiago en 1986 por Fernando R. Tato Plaza. De aquí en diante, salvo indicación do contrario, os exemplos que se expoñan tíranse desta memoria de licenciatura, que consta da transcripción do texto, concordancia e glosario.

Tendo en conta, pois, que a secuencia *ajuda de custa* é a escolla actual do portugués e, sobre todo, que o seu uso está refrendado polo galego medieval, avogamos por esta forma para a dita acepción de *dieta*.

3. Cast. *a mayor abundamiento*; gal. *a maior abastanza, por máis abastamento*

A lingua administrativa non só se caracteriza por un vocabulario específico senón tamén pola aparición dunhas determinadas locucións que non se utilizan na linguaxe común. Á hora de construír unha linguaxe xerada desde o propio galego e non servilmente imitante da castelá pódese optar ou ben por encontrarlles a estas expresións equivalencias actuais, que desvelen a escaseza de transparencia que moitas veces portan este tipo de locucións, ou ben recuperármolas locucións que nestes mesmos contextos aparecían xa na nosa tradición medieval. Un bo exemplo disto último constitúeo a equivalencia buscada para *a mayor abundamiento*, locución que en castelán expresa "Por si acaso, además de lo que se considera necesario"⁹, e que é moi empregada en contextos xurídicos. A lingua medieval utilizaba dúas expresións semellantes, como se pode ver nos seguintes exemplos:

"outorgey esta carta ante este notario e testigos de juso scriptos e *por mayns abastamento* firmey aqui meu nome".

"et porque esto he çerto scrpvi aqui meu nome et *por mayor abastança* troyey ao notario de juso scripto que a signase de seu signo".

Naturalmente, a adopción destas fórmulas pasa pola súa adaptación ó sistema gráfico moderno: *por máis abastamento* e *por maior abastanza*.

4. Cast. *daños y perjuicios*; gal. *danos e perdas*

Igualmente exemplificadora pode se-la expresión castelá *daños y perjuicios*; na nosa tradición medieval, esta "expresión con que se designan jurídicamente los perjuicios causados por una persona a otra, voluntaria o involuntariamente, por los que tiene que indemnizarla", expresábase de diversas maneiras, como podemos ver nos seguintes exemplos contextualizados:

"e o tal ome feses algo mal ou danno enna dita çidade asy de noyte conmo de dia, que o vesinno ou persona que asy rezeber seja tiudo de pagar e enmendar o *danno* ou *malfeytoria* que asy feses a tal persona";

⁹ María Moliner, s.v.

"os ditos alcalles e regidores jurados e omes boos disseron que ouvese pennora por los outros moravedis e devedas que eran devydas, que todo o *dapno e perdida* que por elo se requeçese que o sububisen e pagasen os ditos vigarios"; (9100)

"que os ditos alcaldes fosen obligados a pagar todas las *perdas et dapnos et menoscabos* que por elo requiçessen ao concello da dita çidade" (2533)

Non son estas as únicas expresións utilizadas; tamén nos aparecen outras como *mal nen dano*, *mal e dano*, *dapno ou menoscabo*, *dapno ou perdida*, *dapnos e perdas e menoscabos*.

Obsérvase, pois, que aínda que non cristalizadas nunha locución estable, xa na nosa literatura xurídica se empregaban locucións hoxe aproveitables; coma nos casos anteriores; coidamos preferible a recuperación por vía do préstamo interno, antes có recurso ó calco (*danos e prexuícios*), só explicable pola presión que o castelán exerce non só sobre a lingua estándar senón, e por razóns obvias, moi especialmente, sobre os tecnolectos ou linguas especiais.

Ante a necesidade de termos que escoller unha única secuencia, dado que se trata dunha expresión cun moi concreto valor xurídico, optouse por *danos e perdas*, xa que, amais de harmonizar coa solución moderna do portugués (*perdas e danos*), resulta moi transparente e non choca en absoluto co noso sentimento lingüístico.

A través destes casos esperamos achegar, amais da información necesaria e proposta normativizadora sobre as formas comentadas, unha proposta metodolóxica de reconstrución do noso léxico xurídico-administrativo e un chamado á investigación dos materiais medievais que se poden revelar como fonte de ricas augas nas que acalma-la sede terminolóxica que padece a linguaxe xurídica na actualidade.

I. Morfoloxía

1.1. Introducción

1.2. Información sobre o lexema de referencia

1.3. Comunicación

III. OPERAÇÕES BANCARIAS

1. Operações activas

2. Operações passivas e outras

3. Outras operações

ANEXO: Impresos de banca

Por razóns de espazo, na primeira publicación só figura un vocabulario correspondente á primeira sección, que trata sobre a estrutura bancaria, no sentido, como cada alfabético, e algunhas actividades externas do segundo punto. Serán, tamén, nos anos sobre os impresos máis novos, que se completará as relacións alfabéticas.